

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 14
 School of Buddhist Studies, General Education Department
 Affiliated with the Office of the Buddhist Studies Area, General Education
 Department, Area 14

พระกิตติ คั่นทิว(หาญชัย)
 นักวิชาการอิสระ
 Phrakitti Khanhue (Hanchai)
 Independent scholar
 Corresponding Author E-mail : na-00-00@hotmail.com

(วันที่รับบทความ : 9 ธันวาคม 2024; วันแก้ไขบทความ : 26 ธันวาคม 2024; วันตอบรับบทความ : 26 ธันวาคม 2024)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 14 ซึ่งประกอบด้วย 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนกุศลสมาครวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร โรงเรียนสุนทรประดิษฐ์วิทยาลัย จังหวัดอุดรธานี และโรงเรียนศรีวิชาวิทยา จังหวัดนครปฐม การศึกษาในครั้งนี้มุ่งพิจารณาโครงสร้างหลักสูตร แนวทางการบริหารจัดการ การพัฒนาบุคลากร ระบบประเมินผล และการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงความท้าทายและแนวโน้มในอนาคต โดยบทความอาศัยการทบทวนวรรณกรรม การวิเคราะห์เชิงนโยบาย และกรณีศึกษาที่มีอยู่ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการปรับตัวเพื่อรองรับสังคมสมัยใหม่ การบูรณาการความรู้ทางวิชาการกับพระพุทธศาสนา และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในเขต 14 ให้สามารถสืบสานและพัฒนาการศึกษาคุณธรรมของไทยได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : โรงเรียน, แผนกสามัญศึกษา

Abstract

This article aims to examine the characteristics of monastic general education schools under the jurisdiction of District 14, namely Kuson Samakhon Wittayalai School in Bangkok, Sunthornpradit Wittayalai School in Udon Thani, and Sriwicha Wittaya School in Nakhon Pathom. The study focuses on curriculum structure, administrative management, teacher development, evaluation methods, and community participation, as well as challenges and future trends. Drawing on literature reviews, policy analyses, and existing case studies, the findings highlight the importance of adaptation to modern society, the integration of academic and Buddhist doctrinal knowledge, and the support from relevant agencies. These factors contribute to sustaining and enhancing the quality of monastic general education in District 14, ensuring the enduring role of Thai monastic education in the contemporary era.

Keywords: School, General Education Department

บทนำ

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา คือการจัดการศึกษาที่เปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรและ ผู้เรียนในสถานศึกษาเชิงพุทธได้เรียนรู้ทั้งวิชาสามัญและพระพุทธศาสนาไปพร้อมกัน ระบบนี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนา คุณภาพบุคลากรทางศาสนาให้มีศักยภาพในสังคมสมัยใหม่ สามารถนำหลักธรรมวินัยมาตอบสนองความต้องการ ทางปัญญาและจิตวิญญาณของสังคม รวมทั้งส่งเสริมความเข้าใจอันลึกซึ้งต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นและการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม

สำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 14 เป็นหนึ่งในพื้นที่สำคัญที่ดำเนินงาน ดังกล่าว โดยในเขตนี้มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำนวน 3 แห่ง ได้แก่

1. วิทยาลัยนฤมลสมาครวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
2. วิทยาลัยสุนทรประดิษฐ์วิทยาลัย จังหวัดอุดรธานี
3. วิทยาลัยศรีวิชาวิทยา จังหวัดนครปฐม

บทความนี้จะวิเคราะห์โครงสร้างหลักสูตร แนวทางการบริหารจัดการ รูปแบบการเรียนการสอน บทบาท ครุพระสอนศีลธรรมและครูฆราวาส ความท้าทายในการจัดการศึกษา ตลอดจนแนวทางการพัฒนาในอนาคตเพื่อ ยกย่องคุณภาพการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในบริบทของทั้งสามโรงเรียนดังกล่าว

1. บริบทการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 14 สำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 14 มีหน้าที่กำกับ ดูแล และประสานงานระหว่างสถานศึกษาพระปริยัติธรรมในพื้นที่ เป้าหมาย คือส่งเสริมการเรียนการสอนที่ได้มาตรฐาน สร้างความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาด้านพระธรรมวินัยกับความรู้ สมัยใหม่ หลักสูตรที่ใช้ส่วนใหญ่ยึดตามมาตรฐานกระทรวงศึกษาธิการ และผสมผสานกับวิชาพระปริยัติธรรมตาม นโยบายของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

โรงเรียนทั้งสามแห่งในเขต 14 มีความแตกต่างกันในด้านภูมิศาสตร์และบริบทชุมชน

โรงเรียนนฤมลสมาครวิทยาลัย: ตั้งอยู่ในเขตเมืองหลวง (กรุงเทพมหานคร) มีความหลากหลายทางสังคม และวัฒนธรรม เข้าถึงทรัพยากรการศึกษาและเทคโนโลยีค่อนข้างสะดวก

โรงเรียนสุนทรประดิษฐ์วิทยาลัย: ตั้งอยู่ในจังหวัดอุดรธานี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีรากวัฒนธรรม อีสานเข้มแข็ง ชุมชนมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับวัด สภาพเศรษฐกิจและสังคมอาจเรียบง่าย แต่มีความโดดเด่นใน การมีส่วนร่วมของชุมชน

โรงเรียนศรีวิชาวิทยา: ตั้งอยู่ในจังหวัดนครปฐม ภาคกลาง วัฒนธรรมและเศรษฐกิจหลากหลาย คล้ายกับ กรุงเทพฯ แต่ยังคงกลิ่นอายชนบทบางส่วน การเข้าถึงทรัพยากรไม่ยากจนเกินไป และมีเครือข่ายวัดและ สถาบันการศึกษาพุทธศาสนาเข้มแข็ง

2. โครงสร้างหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนทั้งสามโรงเรียนใช้หลักสูตรที่ประกอบด้วย วิชาสามัญ: ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ภาษาอังกฤษ สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะและเทคโนโลยี สารสนเทศ

วิชาพระพุทธศาสนา: พระธรรมวินัย พระอภิธรรม พระสูตร ประวัติพระพุทธรูปเจ้า หลักธรรมปฏิบัติ ศิล สมานธิ ปัญญา และวิชาบาลีในบางระดับแนวทางการสอนเน้นบูรณาการความรู้ด้านสามัญกับหลักธรรม เพื่อให้ ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงระหว่างโลกทัศน์สมัยใหม่กับพระพุทธศาสนา การเรียนรู้ใช้กิจกรรมแบบมีส่วนร่วม สื่อ เทคโนโลยี และการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน

3. การบริหารจัดการศึกษาระหว่างสามโรงเรียน(1) โรงเรียนกุศลสมาครวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร:มีคณะกรรมการบริหารโรงเรียนที่ประกอบด้วยเจ้าอาวาส ผู้บริหาร ครูพระสอนศีลธรรม ครูฆราวาส และผู้แทนชุมชนเมืองที่มีความหลากหลายการบริหารเน้นความคล่องตัวและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการเรียนรู้ มีห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องสมุดดิจิทัล และสื่อการสอนทันสมัยความท้าทายคือการแข่งขันกับระบบการศึกษาสามัญภายนอก เนื่องจากผู้เรียนอาจมีทางเลือกการศึกษาอื่น ๆ ในเมืองหลวง (2) โรงเรียนสุนทรประดิษฐ์วิทยาลัย จังหวัดอุดรธานี: การบริหารมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นสูง ชาวบ้านและศรัทธาสาธุชนมีบทบาทในการสนับสนุนทรัพยากร และจัดกิจกรรมเสริม เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ผูกพันกับวัดเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณสื่อการสอนอาจยังเป็นแบบดั้งเดิมควบคู่กับความพยายามนำเทคโนโลยีพื้นฐานมาใช้ได้อย่างเหมาะสม ความท้าทายคือการพัฒนาครูผู้สอนให้ทันสมัย และการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางวิชาการ (3) โรงเรียนศรีวิชาวินยา จังหวัดนครปฐม:การบริหารจัดการมีลักษณะผสมผสานระหว่างความทันสมัยแบบเมืองและวัฒนธรรมพื้นถิ่นมีความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนาในจังหวัดและภาคกลาง เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และพัฒนาหลักสูตรความท้าทายคือการรักษาสมดุลระหว่างคุณภาพวิชาการ กับภาระงานต่อประเพณีและกิจกรรมทางศาสนา

4. ครูพระสอนศีลธรรม ครูฆราวาส และบุคลากรการศึกษาในทั้งสามโรงเรียน ครูผู้สอนมีสองกลุ่มหลักคือ ครูพระสอนศีลธรรม: พระภิกษุที่มีพื้นฐานพระปริยัติธรรมแข็งแกร่ง เข้าใจหลักธรรมและวินัยพระสงฆ์เป็นอย่างดี และผ่านการพัฒนาทักษะการสอน ครูฆราวาส: ผู้เชี่ยวชาญในวิชาสามัญ เข้ามาช่วยเสริมทักษะด้านวิชาการสมัยใหม่ แต่อาจต้องปรับวิธีสอนให้สอดคล้องกับบริบทของนักเรียนที่เป็นพระภิกษุและสามเณร โรงเรียนในกรุงเทพฯ มีโอกาสเข้าถึงครูที่มีคุณสมบัติเพียบพร้อมหลากหลาย ขณะที่โรงเรียนในภูมิภาคอาจต้องเน้นการฝึกอบรมครูในพื้นที่ หรือเชิญวิทยากรภายนอกเข้ามาเป็นครั้งคราว

5. สื่อการสอนและเทคโนโลยีในแต่ละโรงเรียน โรงเรียนกุศลสมาครวิทยาลัย: เน้นสื่อดิจิทัล อินเทอร์เน็ต มัลติมีเดีย มีห้องคอมพิวเตอร์พร้อม โรงเรียนสุนทรประดิษฐ์วิทยาลัย: ยังใช้สื่อสิ่งพิมพ์ ผสมกับสื่อดิจิทัลพื้นฐาน ความท้าทายคือการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและอุปกรณ์ในบางพื้นที่ โรงเรียนศรีวิชาวินยา: มีลักษณะกึ่งกลาง มีการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม แต่ยังคงรักษาการใช้สื่อดั้งเดิมในการสอนพระธรรม

6. การประเมินผลคุณภาพการศึกษาทั้งสามโรงเรียนใช้เกณฑ์การประเมินคุณภาพที่คล้ายคลึงกัน ประกอบด้วยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสามัญและพระปริยัติธรรมความสามารถในการประยุกต์ใช้ธรรมะในชีวิตจริงของผู้เรียนอัตราการศึกษาต่อในระดับสูง และการเป็นพระนักเผยแผ่ที่มีคุณภาพความพึงพอใจของชุมชนต่อบทบาทของโรงเรียนในฐานะศูนย์กลางทางศาสนาและการศึกษา

7. ความท้าทายเฉพาะพื้นที่(1) โรงเรียนกุศลสมาครวิทยาลัย: การแข่งขันสูงในเมืองหลวง ต้องพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัย และรักษาความสนใจของสามเณรที่มีทางเลือกศึกษาอื่น(2) โรงเรียนสุนทรประดิษฐ์วิทยาลัย: การขาดแคลนงบประมาณและครูผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี ความจำเป็นในการเพิ่มคุณภาพสื่อการสอน การสื่อสารสองภาษา และการเพิ่มวิชาชีพเพื่อเตรียมพร้อมผู้เรียนสู่ตลาดแรงงาน(3) โรงเรียนศรีวิชาวินยา: ต้องสร้างความโดดเด่นทางวิชาการ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชนที่มีความหลากหลายทางเศรษฐกิจและสังคม

8. การมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายโรงเรียนในเมืองหลวงเช่นกุศลสมาครวิทยาลัย อาจต้องสร้างเครือข่ายกับสถาบันอุดมศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อพัฒนาหลักสูตรสากลโรงเรียนสุนทรประดิษฐ์วิทยาลัย มีความร่วมมือจากชุมชนชัดเจน สามารถใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างหลักสูตรที่เชื่อมโยงกับประเพณีอีสาน

โรงเรียนศรีวิชาวิทยา มีโอกาสเชื่อมกับสถาบันพระพุทธศาสนาในภาคกลาง และแลกเปลี่ยนวิธีสอนกับวัดใหญ่หรือมหาวิทยาลัยสงฆ์

9. การวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ทั้งสามโรงเรียนควรส่งเสริมงานวิจัยทางการศึกษา เช่น การศึกษาประสิทธิภาพของหลักสูตร เทคนิคการสอน การใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน และประเมินคุณภาพครูผู้สอน ผลวิจัยเหล่านี้จะช่วยกำหนดทิศทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในอนาคต

10. นโยบายและการสนับสนุนจากหน่วยงานส่วนกลางสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 14 ควรมีบทบาทในการออกนโยบาย จัดสรรงบประมาณ ให้ทุนอบรมครู ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างสามโรงเรียน เพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษาให้ทัดเทียมกัน

11. การปรับปรุงหลักสูตรเพื่อตอบสนองโลกยุคใหม่ทั้งสามโรงเรียนอาจปรับหลักสูตรเพิ่มเติม ด้วยการสอดแทรกวิชาคอมพิวเตอร์ การสื่อสารภาษาอังกฤษ ความรู้ทางการเงิน เศรษฐกิจดิจิทัล และทักษะชีวิตที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ควบคู่กับการรักษาแก่นแท้ทางพระพุทธศาสนา

12. การพัฒนาครูและบุคลากรผู้สอนการจัดอบรมพิเศษ เวิร์กช็อป แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูในสามโรงเรียน และการส่งครูไปศึกษาดูงานที่สถาบันการศึกษาอื่น ๆ จะช่วยยกระดับคุณภาพการสอน สร้างเครือข่ายวิชาชีพ และแลกเปลี่ยนแนวทางปฏิบัติที่ดี

13. การสร้างอัตลักษณ์สถานศึกษาโรงเรียนกุศลสมาครวิทยาลัย: อัตลักษณ์ความเป็นศูนย์กลางปริยัติธรรมในเมืองหลวง สร้างหลักสูตรที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมเมืองและเทคโนโลยีสมัยใหม่โรงเรียนสุนทรประดิษฐ์วิทยาลัย: อัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรมอีสาน บูรณาการหลักธรรมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นโรงเรียนศรีวิชาวิทยา: อัตลักษณ์ผสมผสานความเป็นเมืองกึ่งชนบท เชื่อมโยงวัฒนธรรมภาคกลางกับการศึกษาพุทธศาสนาแบบร่วมสมัย

14. การส่งเสริมกิจกรรมนอกหลักสูตรการจัดค่ายคุณธรรม การปฏิบัติธรรม กิจกรรมจิตอาสา การศึกษาดูงานนอกห้องเรียน และการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะสังคม และคุณธรรมจริยธรรม

15. ความเป็นสากลและนานาชาติโรงเรียนอาจพิจารณาเชื่อมโยงกับโรงเรียนพระพุทธศาสนาในต่างประเทศ การเรียนรู้ภาษาอังกฤษและภาษาอื่น ๆ สามารถขยายขอบเขตการศึกษาและเตรียมผู้เรียนให้พร้อมสู่เวทีสากล

16. บทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาอนาคตการใช้สื่อสังคมออนไลน์ แพลตฟอร์มอีเลิร์นนิ่ง การจัดทำคลังความรู้ดิจิทัล จะทำให้การเรียนรู้ยืดหยุ่น มีความหลากหลาย และเข้าถึงผู้เรียนได้กว้างขวางยิ่งขึ้น แม้ในโรงเรียนที่อยู่พื้นที่ห่างไกล

17. การขับเคลื่อนเชิงนโยบายระดับท้องถิ่นและระดับชาติควรมีการประสานงานระหว่างสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 14 กับภาครัฐ หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อสร้างนโยบายส่งเสริมการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

18. การสนับสนุนทางการเงินและทรัพยากรโรงเรียนทั้งสามควรได้รับการสนับสนุนทางงบประมาณอย่างเพียงพอ เพื่อจัดซื้ออุปกรณ์การสอน ทุนการศึกษา หนังสือเรียนและสื่อดิจิทัล ตลอดจนจัดจ้างครูผู้เชี่ยวชาญ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา

19. การประเมินความสำเร็จระยะยาวตัวชี้วัดความสำเร็จอาจารย์ อัตรากำลังศึกษาต่อของสามแคว้นในระดับสูงความสามารถในการเผยแพร่ธรรมะแก่สังคมความพึงพอใจของชุมชนต่อบทบาทของโรงเรียนการมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในด้านคุณภาพการศึกษาพระปริยัติธรรม

20. แนวโน้มและทิศทางในอนาคตด้วยการเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยี และความต้องการของผู้เรียน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขต 14 ทั้งสามแห่งควรมุ่งสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ปรับปรุงหลักสูตรตามบริบทภูมิภาคและโลกาภิวัตน์ และเน้นสร้างภาวะผู้นำทางจิตวิญญาณที่ตอบโจทย์ความท้าทายสมัยใหม่ อันจะช่วยธำรงคุณค่าสาระทางพระพุทธศาสนาและการศึกษาคณะสงฆ์ให้คงอยู่ยั่งยืน

สรุปโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 14 ทั้งสามแห่ง ได้แก่ โรงเรียนกุศลสมาครวิทยาลัย โรงเรียนสุนทรประดิษฐ์วิทยาลัย และโรงเรียนศรีวิชาวิทยา ล้วนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กับวิชาสามัญในบริบทที่แตกต่างกัน ความสำเร็จของการจัดการศึกษานี้ขึ้นอยู่กับ การปรับหลักสูตร พัฒนาบุคลากร ใช้เทคโนโลยี การวิจัยเพื่อพัฒนา สร้างความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานภายนอก และมีนโยบายสนับสนุนอย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบโรงเรียนทั้งสามสะท้อนให้เห็นศักยภาพและความหลากหลายของการจัดการศึกษาในภาคคณะสงฆ์ไทย ซึ่งเมื่อปรับตัวอย่างเหมาะสมย่อมจะส่งเสริมความเข้มแข็ง คุณภาพ และความยั่งยืนของการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2550). สารานุกรมพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- จรรยา ทศนวิจิตร. (2561). “การพัฒนาหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในภาคกลาง.” วารสารศึกษาศาสตร์, 28(3): 45–67.
- นพรัตน์ พุทธจักร. (2560). การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในประเทศไทย: ประวัติและพัฒนาการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสิทธิ์ อินทรพิชัย. (2555). “คุณภาพผู้สอนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา: กรณีศึกษาศาสนาศึกษาในภาคเหนือ.” วารสารวิจัยการศึกษา, 13(2): 90–112.
- พิสิฐ สังขะ. (2563). “ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของสามเณรในพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.” วารสารพุทธจักรศึกษา, 5(1): 33–50.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2562). สถิติสถานศึกษาพระปริยัติธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สุภาชิต จันทร์สว่าง. (2561). “การประเมินคุณภาพการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.” วารสารพุทธศาสนศึกษา, 17(2): 20–44.
- อัจฉรา สงวนสุข. (2564). “รูปแบบการพัฒนาครูพระสอนศีลธรรมในศตวรรษที่ 21.” วารสารวิทยาการศึกษา, 9(3): 55–73.
- อมรเทพ รัตนภิบาล. (2558). พระพุทธศาสนาและการศึกษาสามัญในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อินทร์ บุญรักษา. (2557). “การบูรณาการธรรมะในหลักสูตรสามัญเพื่อสร้างคุณธรรมในเยาวชน.” วารสารวิจัยมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 14(1): 110–128.
- สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง. (2560). แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง.
- สมเด็จ อัครธรรม. (2562). “ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.” วารสารสังคมศึกษาและศาสนา, 11(2): 75–90.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และมาตรฐานการศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- อิสระ ปุณณะ. (2560). “การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาพระปริยัติธรรม.” วารสารเทคโนโลยีทางการศึกษา, 3(2): 40–60.
- ไทรรงค์ กิตติคุณ. (2561). ทางเลือกและทางรอดของการศึกษาคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- เสถียรธรรมสถาน. (2555). “บทบาทของวัดในการพัฒนาการศึกษา.” วารสารพุทธศาสนาเพื่อสังคม, 2(1): 33–48.
- วิเชียร ธรรมรักษ์. (2561). “การวัดและประเมินผลในพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.” วารสารการประเมินทางการศึกษา, 5(3): 22–39.
- สถาบันพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคม. (2560). รายงานวิจัยการพัฒนาศักยภาพครูพระสอนศีลธรรม.

- กรุงเทพฯ: สถาบันพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคม.
- สมาคมครูพระปริยัติธรรม. (2562). “ประชุมวิชาการครูพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.” เอกสารประกอบการประชุม, กรุงเทพฯ.
- พงศ์เทพ ประทานะวงศ์. (2564). “การสร้างเครือข่ายพัฒนาการศึกษาสามัญในวัด.” วารสารบริหารการศึกษา, 10(2): 50–68.